

Reduplication Process in Birjandi Dialect

Tahereh Khoshdel¹
Mohammad Amin Nasseh^{2*}

Abstract

“Reduplication” is a morphological process in which some parts of a word or the entire word are repeated, sometimes accompanied by a change in the middle vowel or by a change in the initial consonant. The present study examines the types of reduplication in the Birjandi dialect, which is one of the Persian dialects on the eastern border of Iran and has undergone less changes due to its desert location, distance from the capital, and lack of ethnic and linguistic mixing. The research method is descriptive-analytical and the data under study were collected in both documentary and field forms. Relevant dialect texts and glossaries as well as daily conversations of speakers were the main sources of data. To ensure the accuracy of pronunciation and meaning of the selected reduplicant, the researchers focused on the dialect data of 6 poorly literate native speakers over 60 years of age of both genders. The findings showed that full and partial types of reduplication were observed in the Birjandi dialect, and among them, the unadded full type had the highest frequency. Findings also show that nouns, adjectives, onomatopoeia, adverbs and verbs participate in the reduplication process.

Keywords: reduplication, echo reduplication, morphological processes, Birjandi dialect

Extended Abstract

1. Introduction

Southern Khorasan is a mountainous region that has long been called Qohistan (Mountains) and in the last century its center was the city of Birjand, which is now the center of South Khorasan Province. In the Birjandi dialect, in line with Standard Persian, word formation takes place through the process of compounding or derivation (addition). In the Persian language, the three processes of derivation,

1. MSc. student, Faculty of Literature and Humanities, University of Birjand, Birjand, Iran.
(khoshdel_tahereh@yahoo.com)

*2. Assistant Professor in Linguistics, Department of English Language and Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, University of Birjand, Birjand, Iran. (**Corresponding Author:** aminnasseh@birjand.ac.ir)

compounding, and reduplication are considered productive word formation patterns. Reduplication is also used significantly in dialects of the Persian language, including the Birjandi dialect. The present study examines this phonological construction process in this dialect. This study seeks to find answers to the following questions: What types of reduplication exist in the Birjandi dialect and what is their frequency? What are the grammatical categories of dual constructions in this dialect?

2. Theoretical framework

Reduplication is a type of morphological process in which some parts of a word or the entire word are repeated, in some types, by changing the middle vowel or changing the initial consonant. Different types of this process are observed in different languages, in two forms: total and partial reduplication. The theoretical framework of the present study is based on the model of Arkan and Heydarpour (2019). They divide the reduplication process into total, echoic and partial reduplication. In this model, total reduplication has two types: unadded and added, and they classify partial and echo reduplication into two categories: prefix and postfix. In total unadded reduplication, the base word is repeated exactly; without any element being added or deleted from it, such as "susu". Total added reduplication is of two types: total added middle reduplication and total added final reduplication. In total added middle reduplication, in addition to repeating the base word; another element is added between the two bases, such as *ruz-be-ruz*. In total added final reduplication, in addition to the base reduplication, a derivational word is also present at the end of the repeated word, such as *"ʃel ʃel-e"*. In partial reduplication, only part of the base word is repeated in the repeated word. In the prefix type, part of the base word is repeated before it, such as *"ti tiʃ"*. In the partial postfix pattern, part of the base word is added at the end of that word, such as *"pært-o-pæla"*. In echo reduplication, the repeated word is always the same as the base word, but meaningless and insignificant. In this reduplication pattern, the base word is repeated in the repeated word with a change in its initial consonant or vowel(s) (sometimes even in just one phonetic feature).

3. Methodology

The research method is descriptive-analytical and most of the data were extracted from dialect texts and related dictionaries as well as daily conversations of Birjandi speakers. The most important sources used include the text of Molla Ali Ashraf Sabohi's *Nisab* and the *Birjandi Dialect Dictionary*. To ensure the accuracy of the pronunciation and meaning of the selected data, the researchers focused on dialect information obtained from interviews with 6 poorly literate native speakers over 60 years of age in both genders. In addition, the authors' linguistic intuition was also used in analyzing the data and confirming the pronunciation considerations. Some of the reduplication examples had objective similarities with their counterparts in standard Persian in terms of phonetics and semantics and were therefore removed from the final list of dialect data. After

examining the data based on the reduplication pattern contained in the book "Morphology: Theoretical Approaches and Their Applications in Persian Language Analysis" (Arkan and Heydarpour, 2019), the repeated words, their classification and grammatical categories were determined and finally they were phonetized using the International Phonetic Alphabet (IPA).

4. Results & Discussion

4-1. Unadded Total Reduplication

Most of the repeated total examples of reduplication in the Birjandi dialect were of the unadded type, in which the categories of onomatopoeia (40%), adverbs (26%), nouns (22%), verbs (10%), and adjective (2%) were observed in this category in order of frequency.

/bəlow bəlow/ (a kind of group game), /ron-d-e ron-d-e/ (smallpox), /gor-taz gor-taz/ (to run quickly), /sot sot/ (walking of cattle), /kolot kolot/ (noise)

4-2- Added Total Reduplication

In the frequent adverb words of the Birjandi dialect, the following categories were observed in order of frequency: adjectives (48%), nouns (29%), adverbs (15%), and onomatopoeia (8%).

Medial added: /kus-mæ-kus/ (full of wrinkles), /fow-vær-fow/ (night by night)

Final added: /kor kor-u/ (Cartilage), /ræx ræx-u/ (worn out), /kam kam-uk/ (slowly)

4-3- Partial Reduplication

Most of the incomplete repeated examples were post-reduplication, which in this group, in order of frequency, were the categories of adjectives (56%), nouns (33%), and onomatopoeia (11%).

Pre-reduplication: /læpp-e-les/ (embezzlement), /læfɸ-e-liɸɸ/ (watery mud)

Post-reduplication: /kox-o-kæx/ (insects and vermin), /kol-næqol/ (hole), /nærm-e nohur/ (soft and meatballs)

4-4- Echo Reduplication

Most of the echoic repeated words were post-reduplication, which in this group, in order of frequency, were nouns (41%), adjectives (34%), onomatopoeia (16%), and adverbs (7%).

Pre-reduplication: /ʔælæd-bælæd/ (aware), /ɸæɹ ɸar/ (tattered)

Post-reduplication: /sæda-næda/ (noise), /ɸæxol-pæxol/ (Additional branches)

5. Conclusions & Suggestions

In this article, for the first time, the process of reduplication in the Birjandi dialect was studied. In this study, 270 repeated words were collected. Of these, 193 words were of the total reduplication type (100 unadded total reduplications and 93 added reduplications), 27 words were based on the partial reduplication pattern (9 pre-reduplication and 18 post-reduplication), and 50 words were of the echo reduplication type (7 pre-reduplication and 43 post-reduplication). Therefore, the total unadded (37%) and added (34%) types have the highest frequency. The third rank in frequency was related to the echo post-reduplication type (16%), followed by the partial post-reduplication, partial pre-reduplication, and echo pre-reduplication

types, respectively. In the Birjandi dialect, about 50 echo words were observed, among which initial consonant change was observed in 33 cases, vowel change in 15 cases, and simultaneous occurrence of both types of changes in 2 cases. The adjective category had the highest frequency in the full added reduplication. Among all the data of this study, the categories of nouns (31%), adjectives (27%), onomatopoeia (17%), adverbs (21%), and verbs (4%) were observed in order of frequency.

Select Bibliography

- Arkan, F. Heydarpour Bidgoli, T. *Morphology: Theoretical Approaches and Their Applications in Persian Language Analysis*. Tehran: SAMT. 2020. [In Persin]
- Dabir Moghadam M, Maleki S. The Study of Total Reduplication Process in Persian Language: A Research Based on Morphological Doubling Theory. *Linguistic Research*; 2017; 8 (7): 29-51. [In Persin]
URL: <http://lrr.modares.ac.ir/article-14-3361-en.html>
- Hurch, B. *Studies on Reduplication*, Volume 28 of Empirical Approaches to Language Typology [EALT], Publisher: Walter de Gruyter. 2005.
- Kauffman, C. *Reduplication reflects uniqueness and innovation in language, thought and culture*. York Collage of Pennsylvania; 2015.
- Marantz, A. Reduplication. *Linguistic Inquiry*; 1982; 13: 483-545.
- Rasekh Mahnad, M. and Mohammadi-Rad, M. "A formal and semantic study of reduplication in the Sorani Kurdish dialect". *Iranian Languages and Dialects*; 2013, 133-146. [In Persin]
- Rezaei, J. *Birjand Dialect (Part One: The Culture of Molla Ali Ashraf Sabohi)*. Tehran: Tehran University Press; 1965. [In Persin]
- Rezaei, J. *Dictionary of Birjand Dialect*. Tehran: Roozbahan Publications; 1994. [In Persin]
- Rezayati Kishekhaleh, M., Soltani, B. A Study on the Reduplication Process in Persian Language from Vocabulary Building, Grammar and Semantics Points of View. *New Literary Studies*. 2015; 48(2): 81-112. [In Persin]
doi: <https://doi.org/10.22067/jls.v48i2.40486>
- Shaghaghi, V. The Reduplication Process in Persian. *Allameh Tabatabaei University Proceedings*. 1379; 97: 519-534. [In Persin]

How to cite:

Khoshdel T, and Nasseh M. Reduplication Process in Birjandi Dialect. *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*. 2025; 2(18): 87-113. DOI: 10.22124/plid.2025.31233.1726

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۳۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۶
صفحات: ۸۷-۱۱۳

بررسی فرایند تکرار در گویش بیرجندی

محمد امین ناصح^۲

طاهره خوشدل^۱

چکیده

«تکرار» نوعی فرایند ساخت واژی است که در آن، برخی از بخش های یک واژه یا کل واژه تکرار می شود و گاه با تغییر واژه میانی یا تغییر همخوان آغازین همراه است. پژوهش حاضر به بررسی انواع تکرار در گویش بیرجندی می پردازد که از گویش های کهن فارسی در مرز خاوری ایران است و به دلیل موقعیت کویری، دوری از مرکز و عدم اختلاط قومی و زبانی آن، کمتر دچار تحول گشته است. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است و داده ها به دو صورت اسنادی و میدانی گردآوری شده اند. متون و واژه نامه های گویشی مرتبط و همچنین گفت وگوهای روزمره گویشوران منبع اصلی داده ها بوده اند. پژوهندگان برای اطمینان از صحت تلفظ و معنی دوگان ساخت های منتخب، اطلاعات گویشی ۶ گویشور بومی کم سواد بالای ۶۰ سال را در دو جنسیت با مصاحبه در نظر گرفتند. به علاوه، شم زبانی نویسندگان نیز که گویشوران بومی اند در تحلیل داده ها و برخی ملاحظات تلفظی مورد نظر بوده است. یافته ها نشان داد که همسو با فارسی معیار، انواع تکرار کامل و ناقص در گویش بیرجندی مشاهده می شود و در این میان نوع کامل نافزوده بیشترین بسامد را دارد. همچنین مقولات دستوری اسم، صفت، نام آوا، قید و فعل به ترتیب فراوانی در فرایند تکرار شرکت داشته اند.

واژگان کلیدی: تکرار، دوگان سازی، اتباع، فرایندهای ساخت واژی، گویش بیرجندی

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد زبان شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

۲- استادیار گروه زبان انگلیسی و زبان شناسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران (نویسنده مسؤول)

khoshdell_tahereh@yahoo.com

✉ amin_nasseh@birjand.ac.ir

۱- مقدمه

قلمرو جنوب خراسان منطقه‌ای است کوهستانی و به همین جهت از دیرباز قُهستان (کوهستان) نامیده شده و در سده اخیر مرکز آن شهر بیرجند بوده که اینک مرکز استان خراسان جنوبی است. بیرجند دارای آبادی‌ها و روستاهای فراوانی است که گویش‌های بعضاً متفاوت دارند که گاه نام آنها یادآور واژه‌های کهن فارسی می‌باشد (رضائی، ۱۳۷۳: ۱۵). در گویش بیرجندی، همسو با فارسی معیار، ساخت واژه از طریق فرایند ترکیب یا اشتقاق (وندافزایی) صورت می‌گیرد. در میان وندهای بیرجندی گاه به موارد کهنی مانند *daə*، *ho*، *kæle* و نیز *ol* و *ɛʃk*، *ik* برمی‌خوریم که در فارسی معیار وجود ندارد (رضائی، ۱۳۷۷: ۱۵۱-۱۳۶). برای نمونه پیشوند فعلی *ho-* (*ho-ne ʃin/*) «بنشین»، تبدیل‌یافته پیشوند فعلی «فرود» است که در متونی چون ترجمه *المدخل الی علم/الحکام/النجوم* نیز به کار رفته‌است (صادقی، ۱۳۷۹: ۱۴۰). در مجموع، این گویش حدود ۲۰ پیشوند، بیش از ۵۰ پسوند و بیش از ۲۵ نوع ترکیب دارد که گاه برخی، گونه‌های متعدد دارند (رضائی، ۱۳۷۷: ۲۰). در زبان فارسی سه فرایند اشتقاق^۱، ترکیب^۲ و تکرار^۳ از الگوهای واژه‌سازی زایا محسوب می‌شوند (شقاقی، ۱۳۹۷: ۱۱۲). تکرار در گویش‌های زبان فارسی ازجمله گویش بیرجندی نیز کاربرد قابل توجهی دارد. پژوهش حاضر به بررسی این فرایند ساخت‌واژی در این گویش می‌پردازد. این مطالعه به دنبال یافتن پاسخ این پرسش‌هاست: کدام انواع تکرار در گویش بیرجندی وجود دارد و چه بسامدی دارد؟ مقوله‌های دستوری دوگان ساخت‌ها در این گویش چگونه است؟

۲- پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متنوعی در باب فرایند تکرار از زوایای مختلف (صرفی، آوایی و معنایی) در زبان فارسی یا گویش‌های آن شده‌است. اهم نمونه‌های پژوهش‌هایی که به این فرایند در زبان فارسی و گویش‌های آن از منظر ساخت‌واژی پرداخته‌اند ذیلاً می‌آید. شقاقی (۱۳۷۹) کاربرد فرایند تکرار را در زبان فارسی بررسی و مصادیق آنها را از حیث صرفی به دو نوع کامل^۴ و ناقص^۵ تقسیم نموده‌است و در آن، تکرار کامل را بر دو نوع «کامل

1 . derivation

2 . compounding

3 . reduplication

4 . full reduplication

5 . partial reduplication

محض» و «کامل همراه با تکواژ دستوری» و تکرار ناقص هم بر دو نوع «پیشوندی^۱» و «پسوندی^۲» دسته‌بندی کرد. البته تعداد اندکی از کلمات مکرر دارای ساخت متفاوت بودند و در این تقسیم‌بندی قرار نگرفتند.

واحدی لنگرودی و یوسفی راد (۱۳۸۳) فرایند تکرار ناقص را در زبان فارسی براساس ساخت‌واژه‌نمایی بررسی نموده و به این نتیجه رسیده‌اند که به جز یک مورد در تکرار ناقص پسوندی، مدل مارانتز کفایت لازم را برای توجیه داده‌های ناظر بر تکرار ناقص در زبان فارسی برطبق تقسیم‌بندی شقاقی (۱۳۶۷) دارد.

غنی‌آبادی (۲۰۰۵) به بررسی فرایند تکرار موزون و معنای حاصل از آن در فارسی محاوره‌ای پرداخته‌است. او معانی کلیت، چندوجهی بودن اشیا یا وقایع، تشدید در صفات، تقریبی بودن زمان یا مکان در قیده‌های زمانی و مکانی را برای تکرار ناقص در محاوره در نظر می‌گیرد. غنی‌آبادی و همکاران (۲۰۰۶) تکرارهای زبان فارسی را براساس الگوی دوگان‌سازی صرفی اینکلاس و زول بررسی نموده‌اند و به انواع انعکاسی^۳، تکرار شدتی^۴ و بی‌تفاوت^۵ تقسیم‌بندی نمودند.

راسخ‌مهند (۱۳۸۸) ویژگی‌های معنایی فرایند تکرار را از حیث رده‌شناختی در زبان فارسی بررسی نموده‌است. پس از مطالعه تکرار در مقولات اسم، صفت، قید و فعل نتیجه می‌گیرد که تقریباً در نیمی از ساخت‌های تکرار، تغییر مقوله صورت می‌پذیرد. سپس معنای تکرار را بر اساس دیدگاه موراوچیک (۱۹۸۷)، رژییه (۱۹۹۸) و کاجیتانی (۲۰۰۵) در چهار طبقه افزایش کمیت، کاهش کمیت، افزایش شدت و کاهش شدت بررسی کرده‌است.

خانجان و علی‌نژاد (۲۰۱۰) تکرار کامل را در زبان فارسی طبق نظریه دوگان‌سازی صرفی اینکلاس و زول بررسی نمودند. نتایج مطالعه آنها نشان داد که ماهیت تکرار در زبان فارسی کاملاً صرفی است و حالت کپی شدن واجی ندارد و این الگوی صرفی برای توصیف ساختار تکرار در زبان فارسی مناسب است.

رضایتی کیشه‌خاله و سلطانی (۱۳۹۴) با استخراج قریب به ۱۵۰۰ واژه مکرر از فرهنگ‌ها و بررسی ساخت‌واژی آنها، الگوهای مختلف تکرار کامل و ناقص را بررسی کردند. نتایج آنها نشان می‌دهد که پایه‌های متعلق به طبقه‌های مختلف دستوری، در فرایند تکرار می‌توانند

1 . prefix

2 . postfix

3 . echo reduplication

4 . ontensive reduplication

5 . indifference reduplication

دچار تغییرات دستوری شوند. از لحاظ معنایی، بررسی معانی مرکزی کلمات مکرر نشان داد که الگوها از یک تا چندین معنای مرکزی در پایه‌های مختلف ایجاد می‌کنند. اما کانونی‌ترین معنای واژه‌های مکرر در بیشتر موارد، نوعی معنی ناپسند، تقلیل‌گرایانه یا افزایش‌دهنده است که در پس‌زمینه معنای ظاهری و مجازی تداعی می‌شود.

محمودی بختیاری و ذوالفقار کندی (۱۳۹۴) به بررسی فرایند دوگان‌سازی کامل در زبان فارسی پرداخته‌است و در بررسی پیکره‌بنیادی تلاش کرده‌اند تا براساس فرهنگ متوسط دهخدا به معانی و ساختارهای غالب حاصل از این فرایند و ویژگی‌های معنایی جزء دوگانی دست یابند. نتایج نشان داد که غیر از اصوات، ساخت غالب در دوگان‌سازی‌ها قید است و معنای غالب آنها معنای قلت است و اکثر ساخت‌ها از عناصر معنادار تشکیل شده‌اند. البته اجزای بی‌معنا نیز در ایجاد ساخت دوگانی شرکت داشته‌اند و در مواردی معنای ساخت حاصل، ربطی به معنای اجزای دوگانی نداشته و معنایی کاملاً جدید و متفاوت ایجاد شده‌است. نام‌آواها^۱ یا اصوات نیز بخش قابل توجهی از این ساخت‌ها را تشکیل داده‌اند.

سلندری رابری و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش خود به بررسی دوگان‌سازی‌های زبان فارسی از منظر دوگان‌سازی صرفی می‌پردازند. تحلیل داده‌های آنها نشان داد که اتخاذ رویکرد دوگان‌سازی صرفی، افزون‌بر ارائه توصیف و تحلیلی جامع از فرایند تکرار در زبان فارسی، امکان توصیف و بررسی ساختار و معنای دوگان‌ساخت‌هایی را به دست می‌دهد که پیش از این، امکان تحلیل مناسبی نداشتند.

دبیرمقدم و ملکی (۱۳۹۶) به روش توصیفی-تحلیلی فرایند تکرار کامل را در زبان فارسی بررسی نمودند. یافته‌های پژوهش آنها نشان داد که انواع فرایند تکرار کامل در زبان فارسی با استفاده از نظریه تکرار صرفی و براساس معنای برداشت‌شده از آنها قابل توجیه هستند.

شیخ سنگ‌تجن (۱۳۹۶) فرایند تکرار را در گویش تالشی براساس نظریه کافمن^۲ (2015) بررسی نموده‌است. نتایج او نشان داد که تکرار کامل بیشترین فراوانی را دارد و تکرار ناقص و وزین^۳ نیز در واژه‌های متعددی وجود دارد ولی تکرار با دگرگونی واکه^۴، تکرار زبان کودکان^۵ و تکرار در نام‌آواها^۶ کمتر است. به لحاظ دستوری فراوانی مقوله اسم در واژه‌های مکرر بیشتر

1 . onomatopoeia

2 . Kauffman

3 . rhyming-reduplication

4 . ablaut reduplication

5 . reduplication in baby-talk

6 . reduplication in onomatopoeia

است. به لحاظ معنایی نیز به «شدت، افزایش، جامعیت، کثرت و شباهت» در واژه‌های مکرر به‌دست‌آمده اشاره نموده‌است. همچنین بررسی آوایی این گویش نشان داد که در کلمات تک-هجایی، ساخت CVC از بالاترین بسامد و در کلمات دوهجایی ساخت CV-CV و نیز CV-CVC از پُررخداترین ساخت‌های شرکت‌کننده در فرایند تکرار بوده‌اند.

ذبیحی (۱۳۹۶) فرایند تکرار را در گویش مازندرانی بررسی کرد. نتایج نشان داد که پایه تکرار جمع‌ساز در این گویش بر اسم، صفت و ضمائر شخصی جمع اعمال می‌شود و بر کلمات جمع دارای /un/ تأثیر می‌گذارد و دوباره آنها را جمع می‌بندد.

شاهوردی شهرکی و همکاران (۱۳۹۸) فرایند تکرار کامل در افعال فارسی را در رویکرد صرف ساخت تحلیل می‌کنند. آنها ویژگی‌های صوری و معنایی حاصل از تکرار «ب= پایه فعل مضارع» را در یک طرح‌واره بررسی کردند. نتایج این پژوهش نشان داد که برای همه نمونه‌های این نوع تکرار کامل در زبان فارسی می‌توان طرح‌واره‌ای ترسیم نمود که شامل دو بخش صورت^۱ و معنا^۲ است. در بخش معنا، شدت و انجام کار بیش از حدمعمول ویژگی کلی این ساخت است.

امینی (۱۴۰۰) در بررسی و تحلیل کارکردهای مشترک دوگان‌سازی در زبان‌ها و گویش‌های چندی در ایران نشان داد که از دوگان‌سازی برای افزودن معناهای گوناگونی به پایه بهره گرفته می‌شود و اسم‌سازی یکی از کارکردهای دوگان‌سازی در این زبان‌ها و گویش‌هاست.

درباره گویش بیرجندی نیز تحقیقات مرتبطی شده‌است. یوسفی (۱۳۸۸) با بررسی ملاحظات ساخت‌واژی در گویش بیرجندی، فرایندهای واژه‌سازی ازجمله تکرار را در این گویش مرور می‌کند. ناصح (۱۳۹۳) با بررسی رده‌شناختی برخی گویش‌های فارسی مرز شرقی ایران ازجمله بیرجندی، ساختمان واژه و فرایندهای واژه‌سازی را تطبیقی مطالعه می‌کند. ناصح و رضوی (۱۴۰۴) به بررسی بعضی تحولات در زمانی گویش بیرجندی با بهره‌گیری از چند متن گویشی کهن پرداخته و در خلال آن به روند تحول برخی وندها و فرایندهای واژه‌سازی در گویش مزبور اشاره نموده‌اند.

مرور مطالعات پیشین حاکی از آن است که تاکنون تحقیق مستقلی در باب فرایند تکرار در گویش بیرجندی نشده‌است. ازاین‌رو، پژوهش حاضر برای رفع این خلأ مطالعاتی صورت‌بندی شده‌است.

1 . form

2 . meaning

۳- مبانی نظری تکرار

تکرار (دوگان‌سازی) نوعی فرایند ساخت‌واژی است که در آن، برخی از بخش‌های یک واژه یا کل واژه با تغییر واکنه میانی یا تغییر همخوان آغازین تکرار می‌شود (Mattielo, 2013). انواع مختلفی از این فرایند به دو صورت تکرار کامل و ناقص در زبان‌های مختلف مشاهده می‌شود (Hurch, 2005). فرایند تکرار در بیشتر زبان‌ها وجود دارد لذا از دیدگاه‌هایی مختلف تحلیل و تبیین شده‌است.

فرایند تکرار شبیه اشتقاق است ولی با وندافزایی معمول تفاوت دارد. اسپنسر^۱ (1991) این فرایند را گونه‌ای وندافزایی می‌شمارد؛ با این تفاوت که در آن تمام یا بخشی از وند افزوده‌شده را پایه^۲ تعیین می‌کند. مارانتز^۳ (1982) در تعریفی که از تکرار ارائه می‌دهد به اشتقاقی بودن این فرایند و وند شمردن کلمه مکرر اشاره می‌کند و این فرایند را «وندافزایی ساختار صامت-مصوتی»^۴ می‌نامد که از پایه مشتق شده‌است. متیوز^۵ (1991) برای وندافزایی دو ویژگی یاد می‌کند که نخستین آنها مربوط به شکل اشتقاق (پایه+ تکواژ) و دومی مربوط به اثبات وندافزایی در تمامی پایه‌هاست، اما جزء مکرر با ویژگی وندافزایی مطابقت کامل ندارد. کاگر^۶ (1999) هم عقیده دارد که در تکرار، عنصری (یا وندی) به واژه پایه افزوده می‌شود که جزء مکرر^۷ نام دارد و صورت آن متأثر از واژه پایه است. لذا در فرایند تکرار، بخش مکرر در خدمت فرایندهای صرفی یا اشتقاقی قرار می‌گیرد (Katamba & Stonham, 2006: 180).

اسپنسر (1991) نیز بر این باور است که در فرایند تکرار، بخشی به پایه اضافه می‌شود که پایه در تعیین شکل آن نقش اساسی دارد. در این شیوه واژه‌سازی، تمام یا بخشی از پایه در سمت چپ یا راست، و گاه در وسط پایه تکرار می‌شود. بنابراین در زبان‌های گوناگون، فرایند تکرار کامل یا ناقص، پیشوندی/ آغازین^۸، پسوندی/ پایانی^۹ و میانوندی/ داخلی^{۱۰} وجود دارد که در آن وند افزوده‌شده، یعنی جزء مکرر شکل ثابتی ندارد و برگرفته از شکل پایه است.

1 . Spenser

2 . base

3 . Marantz

4 . types of morphological process

5 . Matthews

6 . Kager

7 . reduplicant

8 . initial/ prefix

9 . final/ postfix

10 . internal/ interfix

لیبر^۱ (80: 2009) هم تکرار را فرایندی ساخت‌واژی می‌داند که همه یا بخشی از واژه پایه در سمت چپ، سمت راست یا گاهی وسط آن تکرار می‌شود و شامل تکرار کامل (تکرار کامل نافزوده^۲ و تکرار کامل افزوده^۳) و تکرار ناقص است. هاسپلمث (2002) تکرار را به دو نوع پیش‌تکرار^۴ (اضافه شدن بخش تکرار شونده به قبل از پایه) و پس‌تکرار^۵ (اضافه شدن بخش تکرار شونده پس از پایه) تقسیم نموده است. کافمن (2015: 2-4) هم انواع تکرار را تکرار کامل، تکرار ناقص، تکرار با دگرگونی واکه‌ها، تکرار در نام‌آواها، دوگان‌سازی اسم^۶، تکرار زبان کودکان، تکرار وزین و تکرار شم^۷ می‌داند. کودکان توانایی تولید کامل برخی کلمات را ندارند و آنها را به صورت هجاهای دوگان شده کوتاه می‌کنند. این نوع دوگان‌سازی به کلمات دیگر نیز گسترش یافته و این تکرار را تا زمانی که قادر به تولید کامل کلمات شوند ادامه می‌دهند (Crystal, 1997: 254).

مهم‌ترین رویکردهای غیرخطی که برای توجیه و تبیین فرایند تکرار به کار رفته‌اند، صرف قالبی^۸، نظریه بهینگی^۹ و دوگان‌سازی صرفی^{۱۰} (MDT) هستند. در رویکردهای صرف قالبی (مثلا الگوی مارانتز، 1982) و بهینگی (مثلا الگوی مک‌کارتی و پرینس، 1995) فرایند تکرار، حاصل کپی‌سازی واجی است و وند مکرر، تکواژی انتزاعی است که عناصر واجی پایه بر آن کپی می‌شوند. برخلاف این رویکردها، از دیدگاه دوگان‌سازی صرفی (مثلا الگوی اینکلاس و زول، 2005)، فرایند تکرار ناشی از تکرار ویژگی‌های صرفی - معنایی است و همانندی معنایی را بیش از همانندی واجی مطرح می‌داند. در این رویکرد که به‌طور خاص برای تحلیل تکرار در زبان‌ها مطرح شده است، واحدهای شرکت‌کننده در فرایند تکرار، سازه‌های صرفی هستند که به شکل مستقل و جداگانه در ترتیب خاص خود نوشته یا تلفظ می‌شوند، به همین جهت تکرار در ظاهر، شکل کپی پیدا می‌کند (ارکان و حیدرپور، ۱۳۹۹: ۱۸۰-۲۲۶).

فرایند تکرار از دیدگاه موراوچیک^{۱۱} (1978) با ارجاع به صورت و معنی ساخته می‌شود؛ به این معنی که هر یک از اجزای ساخت تکرار، علاوه بر اینکه می‌بایست صورت‌های یکسان یا

1 . Lieber

2. unadded total reduplication

3 . added total reduplication

4 . prereduplication

5 . postreduplication

6 . name doubling

7 . Shm-reduplication

8 . Template Morphology

9 . Optimality Theory

10 . Morphological Doubling Theory

11 . Moravcsik

مشابه داشته باشند، باید در حوزه معنایی همسان نیز قرار داشته باشند. گاهی ممکن است قسمتی از ساخت تکرار از نظر معنایی تهی و معنای آن متأثر از جزء دیگر باشد، مانند «پرت و پلا». «پلا» از نظر معنایی تهی و معنای آن متأثر از معنی «پرت» است (نقل از راسخ‌مهند و محمدی راد، ۱۳۹۲). با این حساب، واژه‌های "papa" در انگلیسی و «بابا» در فارسی، تکرار نیستند، زیرا هیچ صورت معنی‌داری از /pa/ در انگلیسی و /ba/ در فارسی نداریم. ضمناً نام‌آواها نیز از رده تکرار خارج هستند، زیرا هر یک از بخش‌های آنها بی‌معنی است (مانند شُرْشُر، شُلْپ‌شُلْپ). همچنین واژه‌های مترادف نیز در رده تکرار قرار نمی‌گیرند؛ برای نمونه، ساخت «کافی و بس» را نمی‌توان تکرار در نظر گرفت، زیرا گرچه این دو واژه معنی یکسانی دارند، به لحاظ صوری متفاوت‌اند (راسخ‌مهند و محمدی راد، ۱۳۹۲).

براساس دیدگاه موراوچیک (1978، نقل از راسخ‌مهند و محمدی راد، ۱۳۹۲) از نظر معنایی، در ساخت تکرار مفاهیم افزایش کمیت، کاهش کمیت، افزایش شدت و کاهش شدت وجود دارد که از این میان برجسته‌ترین معنی حاصل از فرایند تکرار، مفهوم افزایش کمیت است. افزایش کمیت را می‌توان هم به عنوان افزایش مشارکت‌کنندگان در عمل و هم افزایش عمل در نظر گرفت. مثلاً ساخت «بزن بزن» در فارسی، مفهوم افزایش شرکت‌کنندگان در عمل را می‌رساند و ساخت «بشکن بشکن» مفهوم افزایش عمل را می‌رساند. از نظر وی افزایش عمل با تکرار فعل انجام می‌شود. در ساخت‌های تکرار، مفاهیم افزایش شدت و کاهش شدت نیز وجود دارد. مفهوم افزایش شدت به این معنی است که ساخت تکرار کامل‌تر و با تأثیر بیشتری انجام می‌پذیرد؛ مانند ساخت «داغ‌داغ»، در فارسی.

برنهارد (2005) جهان را از نظر کاربرد تکرار به سه دسته کاربرد تکرار کامل و ناقص، استفاده از تکرار کامل و عدم کاربرد تکرار تقسیم می‌کند که در این دسته‌بندی زبان فارسی در حوزه نخست قرار می‌گیرد. فرایند تکرار در زبان فارسی بسیار زایاست و بر مقوله‌های گوناگون (اسم، فعل، صفت، قید، ...) عمل می‌کند و مفاهیمی چون تأکید، شدت، افزایش، تداوم، انبوهی و بی‌شماری یا جنس و نوع را به پایه می‌افزاید و گاهی علاوه‌بر تعمیم معنی پایه، مقوله آن را نیز تغییر می‌دهد (ارکان و حیدرپور، ۱۳۹۹: ۱۱۶).

شقاقی (۱۳۹۷: ۹۹) معتقد است که فرایند تکرار ممکن است تمام یا قسمتی از واژه پایه را تکرار کند و واژه جدیدی با معنایی متفاوت از معنای پایه بسازد. اگر واژه‌ای با تکرار کامل پایه ساخته شود، آن را مرکب مکرر می‌خوانند و به انواع مرکب مکرر افزوده و نالافزوده تقسیم

می‌کند که هر کدام نیز اقسامی دارند. صورت مرکب مکرر نافزوده فقط از تکرار پایه ساخته می‌شود. در مرکب مکرر افزوده علاوه بر دو پایه مکرر، تکواژی دستوری در جایگاه میان آنها یا پایان دومین پایه حضور دارد. «خال‌خال»، «پرسان‌پرسان»، «تق‌تق»، «واه‌واه» و «چه‌کنم چه‌کنم» مثال‌هایی از تکرار کامل نافزوده و «سربه‌سر» و «پیچ‌پیچی» نمونه‌هایی از مرکب مکرر افزوده هستند.

در تکرار ناقص فقط بخشی از پایه تکرار می‌شود. بخش مکرر را به دلیل نداشتن هویت آوایی و معنایی مستقل، وند می‌نامند که هیچ‌گاه به تنهایی به کار نرفته و به پایه‌ای برای همراهی نیاز دارد. وند مکرر، مفاهیمی از قبیل شدت، تأکید و مقوله‌سازی (یا نشان دادن جنس و اسم) را به معنای واژه پایه می‌افزاید. از ساخت مکرر ناقص به عنوان ساخت اتباعی نیز یاد شده‌است و به دلیل بی‌معنایی بخش تکرارشونده، آن را لفظ مُهْمَل می‌خوانند. «نک‌ونال»، «بل‌وباریک»، «زلم‌زیمبو»، «پت‌وپهن» و «آش‌ولاش» نمونه‌هایی از ساخت مکرر ناقص پیشوندی هستند. از ترکیب‌هایی همچون «شلوغ‌پلوغ»، «تق‌وتوق»، «پاره‌پوره»، «جوش‌وجلا»، «زخم‌وزیلی»، «پشم‌وپیلی» یا کلمه‌های «هارت‌وپورت» و «خوش‌وبش» نیز تحت عنوان تکرار ناقص پسوندی نام برده‌اند. همچنین کلمات مکرر ناقص دیگری مانند «قلمبه‌سلمبه»، «له‌ولورده» و «جلزولز» در فارسی وجود دارند که ساختی واژگانی شده داشته و امروز الگوی ساختاری آنها استفاده نمی‌شود (شقاقی، ۱۳۹۷: ۱۰۱-۱۰۰).

۳-۱- چارچوب نظری پژوهش

چارچوب نظری پژوهش حاضر بر اساس الگوی ارکان و حیدرپور (۱۳۹۹) است. آنها فرایند تکرار را به انواع تکرار کامل، پژواکی و تکرار ناقص تقسیم می‌کنند. در این الگو تکرار کامل دارای دو نوع نافزوده و افزوده است و تکرار ناقص و پژواکی را نیز به دو دسته پیشوندی و پسوندی دسته‌بندی می‌کنند (ارکان و حیدرپور، ۱۳۹۹: ۱۱۶-۱۱۸).

در تکرار کامل نافزوده، کلمه پایه عیناً تکرار می‌شود؛ بدون آنکه عنصری به آن افزوده یا از آن حذف شود، مانند راه‌راه، سوسو، خال‌خال، بز‌بز، چه‌کنم چه‌کنم، کلمه پایه در این دسته از دوگان‌ساخت‌ها ممکن است به مقوله‌های متفاوتی از قبیل اسم، صفت، قید، فعل، نام‌آوا، یا صوت حتی جمله متعلق باشد و واژه مکرر حاصل نیز می‌تواند گاه همان مقوله کلمه

پایه را داشته و گاه با آن متفاوت باشد. به عنوان نمونه، «سو» اسم و «سوسو» نیز اسم است؛ ولی «خال» اسم و «خال‌خال» صفت (همان: ۱۱۶ و ۱۱۷).

تکرار کامل افزوده بر دو نوع است: تکرار کامل افزوده میانی و تکرار کامل افزوده پایانی. در تکرار کامل افزوده میانی، علاوه بر تکرار کلمه پایه؛ عنصر دیگری بین دو پایه افزوده می‌شود، مانند یک حرف اضافه در کلماتی چون تک‌به‌تک، روزبه‌روز، شیرتوشیر، شاخ‌توشاخ، نسل‌اند‌نسل...؛ یا یک بیناوند یا واژه‌بست بین دو کلمه پایه قرار می‌گیرد، مانند رنگارنگ، جورواجور، من‌ومن، و... (همان: ۱۱۷). در تکرار کامل افزوده پایانی علاوه بر تکرار پایه یک وند اشتقاقی (مانند «æk»، «æki»، «-an»، «-u»، «-e») نیز در انتهای واژه مکرر حضور دارد، مثل «بادبادک»، «زورزورکی»، «خوش‌خوشان»، «لق‌لقو» و «چلچله»؛ به همین سبب شقاقی (۱۳۸۶) این واژه‌ها را مکرر مشتق نیز می‌گوید (همان‌جا).

در تکرار ناقص فقط بخشی از کلمه پایه در وند مکرر تکرار می‌شود. تکرار ناقص در زبان فارسی بر دو نوع پیشوندی و پسوندی است. وند مکرر در این واژه‌ها براساس کلمه پایه، شکل متفاوتی دارد. در نوع پیشوندی، بخشی از کلمه پایه پیش از آن تکرار می‌شود لذا پیشوند مکرر شکلی از کلمه پایه را دارد، مانند کلمه‌های «مزمزه»، «الک‌الکی» و «تی‌تیش». گاهی نیز به این عناصر که از پایه تکرار می‌شود یک بخش ثابت افزوده می‌شود، مانند کلمه‌های «فک‌وفامیل»، «پک‌وپهلو»، «آت‌وآشغال» و «سلم‌شوربا». در الگوی ناقص پسوندی بخشی از کلمه پایه در انتهای آن واژه افزوده می‌شود، مانند «پرت‌وپلا»، «قرض‌وقوله»، «گداگودوله»، «له‌ولورده». این ساخت‌ها همگی اصطلاحی و واژگانی شده‌اند. آنچه این واژه‌ها را در گروه ناقص پسوندی قرار می‌دهد، بی‌معنا بودن جزء دوم آنهاست (همان‌جا).

در تکرار پژواکی، وند مکرر همیشه هم‌وزن کلمه پایه ولی بی‌معنا و مهمل است. در این الگوی تکرار، کلمه پایه همراه با تغییری در همخوان آغازی یا واکه(ها)ی آن (حتی گاهی فقط در یک مشخصه آوایی) در وند مکرر تکرار می‌شود. اگرچه در این نوع تکرار وند مکرر، خود بی‌معنا و مهمل است، در مجموع معنای خاصی به پایه می‌افزاید که باعث می‌شود معنای واژه مکرر متفاوت با کلمه پایه باشد (همان: ۱۱۸). تکرار پژواکی نیز مانند تکرار ناقص به دو دسته پیشوندی و پسوندی تقسیم می‌شود. در کتاب‌های دستور فارسی، این واژه‌های مکرر با نام «اتباع» یا «ساخت‌های اتباعی» آمده‌اند؛ چراکه جزء مکرر آنها یا گاهی هر دو جزء آنها مهمل است. از نمونه‌های این نوع تکرار به واژه‌های عزّوجز، آتل‌وباطل و آلاخون‌والاخون (پژواکی پیشوندی) و واژه‌های غلط(و) غولوط، کتاب‌متاب، تک‌وتوک یا واژه‌های چرندپرند، خرت‌پرت،

اخم‌تخم (پژواکی پسوندی) اشاره کرده‌اند. تکرار پژواکی پسوندی در زبان فارسی را بسیار پرکاربرد می‌دانند، حتی در مورد وام‌واژه‌ها، چنان‌که در واژه‌های دُکترُمُکتر، تئاترُمئاتر، فوتبال موتبال می‌بینیم (همان‌جا). این واژه‌های هم‌وزن در دیدگاه شقاقی (۱۳۸۶) در دسته تکرار ناقص (پیشوندی و پسوندی) قرار می‌گیرند و در الگوی ارکان و حیدرپور (۱۳۹۹) با عنوان پژواکی (پیشوندی و پسوندی) یاد شده‌اند.

۴- روش تحقیق

روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است و اغلب داده‌ها از متون گویشی و واژه‌نامه‌های مرتبط و همچنین مکالمات روزمره گویشوران بیرجندی استخراج شده‌است. نصاب ملاعلی اشرف صبوحي (۱۲۱۰هـ.ق) و نیز واژه‌نامه گویش بیرجندی (رضایی، ۱۳۷۳) از اهم منابع استفاده شده‌اند. در این پژوهش ۲۷۰ واژه مکرر گردآوری شد. برای اطمینان از صحت تلفظ و معنی دوگان ساخت‌های منتخب، اطلاعات گویشی از مصاحبه با ۶ گویشور بومی کم‌سواد بالای ۶۰ سال در دو جنسیت به دست آمد. به علاوه در تأیید ملاحظات تلفظی و معنایی داده‌ها از شم زبانی نویسندگان نیز استفاده شده‌است. برخی از نمونه‌های تکرار با مصادیق آن در فارسی معیار از حیث آوایی و معنایی اشتراک عینی داشت، لذا در زمره نمونه‌های اختصاصی این فرایند در گویش مزبور قرار نمی‌گرفت. از این‌رو از فهرست نهایی داده‌های گویشی حذف گردید. پس از بررسی داده‌ها براساس الگوی تکرار مندرج در کتاب صرف: رویکردهای نظری و کاربرد آن‌ها (ارکان و حیدرپور، ۱۳۹۹)، واژه‌های مکرر، دسته‌بندی و مقولات دستوری آن مشخص گردید^(۱) و نهایتاً بر مبنای نظام الفبای بین‌المللی IPA آوانگاری شد.

در واژگان کهن گویش بیرجندی انواع تکرار مشاهده می‌شود، تا آن‌جا که گاه برای بیان یک مفهوم، چند واژه مکرر با ساخت‌های متنوع در معنای کم و بیش مشابه استفاده می‌شود که می‌توان برای نمونه به واژه‌های مکرر /tix tix/، /pure pure/، /lek lek/، /tēdʒ tēdʒ/، /pix/، /rowg rowg/ و /tēdʒ tēdʒ/ در معنای «پاره‌پاره» اشاره کرد.

تعیین مقوله دستوری واژه مکرر مبتنی بر معنای کل واژه، نه بر مبنای مقوله دستوری پایه، صورت گرفته‌است. برای نمایان ساختن کاربرد برخی از واژه‌های منتخب، مثال‌هایی نیز از بعضی جداول در قالب جمله ارائه گردید.

شایان ذکر است در برخی پژوهش‌های پیشین از جمله موراجیک (۱۹۷۸)، نقل از راسخ‌مهند و محمدی راد، (۱۳۹۲)، نام‌آواها از رده تکرار خارج تلقی شده‌اند، زیرا بخش‌های تشکیل‌دهنده آنها بی‌معنی است ولی پژوهش حاضر چون مبتنی بر الگوی نظری دیگری (ارکان و حیدرپور، ۱۳۹۹)

است، نام‌آواها در طبقه‌بندی تکرار لحاظ شده‌اند. از سویی در برخی از مطالعات مرتبط، نام‌آواها از اقسام اسم قلمداد شده‌اند که در پژوهش حاضر به دلیل فراوانی به صورت جداگانه بررسی شده‌اند. این نام‌آواهای مرکب، شامل صداها و تقلیدی انسان از جانوران، اشیا و... و نیز رخدادهای طبیعی هستند که انسان به گونه‌ای با حواس از جمله لمس، رنگ، شکل، صدا، عمل و حرکت تجربه می‌کند که تکرار پایه کیفیت خاص آن صدا مانند تداوم و توالی یا تناوب و ... را مشخص می‌کند (رضایتی کیشه‌خاله و سلطانی، ۱۳۹۴).

۵- تحلیل داده‌ها

در پژوهش حاضر داده‌های گردآوری شده در انواع تکرار کامل نافزوده، کامل افزوده (میانی و پایانی)، ناقص (پیش تکرار و پس تکرار) و پژواکی (پیش تکرار و پس تکرار) در قالب جداول مربوط به تفکیک ارائه می‌گردد.

۵-۱- تکرار کامل نافزوده

در تکرار کامل نافزوده، کلمه پایه عینا تکرار می‌شود؛ بدون آنکه عنصری به آن افزوده یا از آن حذف شود. واژه‌های مکرر نافزوده در گویش بیرجندی در مقوله‌های اسم، صفت، قید، فعل و نام‌آوا مشاهده شده‌اند که به‌طور مجزا در جدول‌های ۱ تا ۵ ارائه می‌شود.

جدول ۱- تکرار کامل نافزوده در گویش بیرجندی (مقوله اسم)

معنی	واژه مکرر	معنی	واژه مکرر
نوعی بازی جمعی	/bəlow bælow/	باران تند	/berez berez/
وراجی	/tol tol/	علف‌بو کردن گوسفند در چرا	/pus pus/
کاوش، جست‌وجو	/ʃokul ʃokul/	پرند به زبان بچه‌ها/ ادرار به زبان بچه‌ها	/tu tu/
درد شدید ناپیوسته در عضوی	/dorrɒn dorrɒn/	حرکت، تکان/ وول وول	/dʒol dʒol/
دلی دلی (آوازی است)	/del-ej del-ej/	پارچه ابریشمی چارخانه	/dō dō/
عجله و تحرک	/ʃot ʃot/	نوعی راه رفتن الاغ	/solott solott/
قلقلک	/goli goli/	سخن‌چینی - سخن بیهوده	/fet fet/
وراجی، بازی مثل قایم موشک	/low low/	غلغله، آشوب	/qol qol/
خارش	/mox mox/	شیرینی و آجیل به زبان بچه‌ها	/kæ kæ/
باران نرم نرم	/nez nez/	کُندکاری	/mes mes/
تشنگی زیاد	/hæl hæl/	بی‌تابی و اضطراب	/væl væl/

برای نمونه:

”باز مرا دید و به یاد قلقلک افتاد“ /baz mo-r did-o vær jad-e gol-i gol-i ʔoft-ad/

جدول ۲- تکرار کامل نافزوده در گویش بیرجندی (مقولهٔ صفت)

معنی	واژهٔ مکرر
خانه‌خانه، شطرنجی	/bolqe bolqe/
آبله‌رو	/ron-d-e ron-d-e/

مقولهٔ قید دومین رتبهٔ فراوانی را در گروه مکرر نافزوده دارد که نمونه‌های آن در جدول ۳ آمده‌است.

جدول ۳- تکرار کامل نافزوده در گویش بیرجندی (مقولهٔ قید)

معنی	واژهٔ مکرر	معنی	واژهٔ مکرر
حالت لرزش از سرما	/bog bog/	ریزریز	/ʔærze ʔærze/
پاره‌پاره	/pure pure/	تکه‌تکه	/polux polux/
پاره‌پاره	/pix pix/	تکه‌پاره	/pet pet/
پاره‌پاره	/tēdʒ tēdʒ/	تیزتیز	/tēz tēz/
ریش‌ریش، پرجراحت	/tælak tælak/	حالت ناروانی در گفتار	/ten ten/
پاره‌پاره	/tix tix/	ریزه‌ریزه، شکسته	/tæle tæle/
چکه‌چکه	/dæŋg dæŋg/	چکه‌چکه	/ʃæk ʃæk/
خط‌خط	/ræx ræx/	ریش‌ریش	/rowʃ rowʃ/
تکه‌تکه	/qælje qælje/	پاره‌پاره	/rowg rowg/
به سرعت دویدن	/gor-taz gor-taz/	سوراخ‌سوراخ	/kol kol/
قِل‌قِل	/gæl gæl/	پیایی	/gor gor/
تکه‌تکه، پاره‌پاره	/lek lek/	مانند افراد گنگ حرف زدن	/gen gen/
تکان‌تکان	/hengow hengow/	لِفَت‌لِفَت	/lef lef/

برای نمونه:

”علی به سرعت آمد“ /ʔæli gor-taz gor-taz bi-ʔom-e/

همچنین در گویش بیرجندی، واژه‌های مکرری، اغلب در کنار یک همکرد مناسب، فعل ترکیبی می‌سازند و معنای فعلی می‌یابند. این کلمات در جدول ۴ ارائه می‌شوند.

جدول ۴- تکرار کامل نافزوده در گویش بیرجندی (مقوله فعل)

واژه مکرر	معنی	واژه مکرر	معنی
/pal pal/	پالیدن، جست‌وجو کردن	/pæl pæl/	پرپر زدن
/pok pok/	دویدن	/ʃæɾ ʃæɾ/	چریدن
/ʃæx ʃæx/	حرف‌زدن برای سرگرمی	/dʒæq dʒæq/	با همه حرف‌زدن
/sær sær/	سر را با ناز تکان دادن	/sot sot/	راه رفتن چهارپا
/sik sik/	ناراحتی از دیر انجام گرفتن کاری	/nes nes/	نیست نیست

برای نمونه:

”بچه گنجشک از تشنگی پرپر می‌زند“ /baʃʃe ʃæquk ʔæz toʃne-gi pæl pæl me-zæn-e/

بیشترین فراوانی واژه‌های مکرر نافزوده مربوط به مقوله نام‌آواها بود و نمونه‌های آن در

جدول ۵ ارائه می‌شود.

جدول ۵- تکرار کامل نافزوده در گویش بیرجندی (مقوله نام‌آوا)

واژه مکرر	معنی	واژه مکرر	معنی
ʔællow/ /ʔællow	ای عجبا	/ʔællæ ʔællæ/	صوت تعجب
/telek telek/	صدا (تَلَق)	/tek tek/	صدای تیک‌تاک ساعت
/terik terik/	صدای خنده ریز متوالی (کِرکِر)	/dʒær dʒær/	صدای ریزش باران
/dʒegi dʒegi/	صدایی برای پرهیز از سخن گفتن	/duq duq/	صدای مرغ حق
/deng deng/	صدایی شبیه کمان پنبه‌زنی	/zor zor/	غُرولند
/zeng zeng/	صدای پریدن زنبور/ جوشیدن سماور	/zik zik/	صدای نازک مانند موش
/sok sok/	صدای همه‌مه آهسته	/sir sir/	صدای دور کردن زنبور
/ʃelæp ʃelæp/	صدای لب‌پر زدن آب	/ʃok ʃok/	صدای گریه
/ʃær ʃær/	صدای ریختن آب	/feng feng/	صدای گریه و زاری
/fes fes/	صدا خارج‌شدن هوا	/qær qær/	صدای بره و بزغاله
/kæl kæl/	صدایی مانند به هم خوردن گردو	/koʃ koʃ/	صدای نفس‌زدن تند
/kop kop/	صدای کوبیدن	/kor kor/	صدای قلیان کشیدن
/korop korop/	صدای افتادن از بالا	/kolot kolot/	صدای سر و صدا
/kox kox/	صدای سرفه	/kækor kækor/	آوای کبک
/goʃʃu goʃʃu/	صدایی برای به پیش خواندن چهارپا	/læp læp/	صدای آب خوردن سگ
/mow mow/	صدای گریه (میومیو)	/veng veng/	صدای بچه (وَنگ‌وَنگ)
/hok hok/	صدای گریه، هق‌هق	/her her/	صدای شیهه‌اسب، صدای خنده
/hof hof/	صدای فروکشیدن آب و..	/hæf hæf/	صدای سگ
/hæl hæl/	نفس‌نفس زدن سگ	/holuk holuk/	صدای راه رفتن شتر
/hu hu/	پژواک صدا	/hen hen/	صدای نفس‌نفس

برای نمونه:

”ای وای، دزد خانه را کاملاً خالی کرد“ /ʔællæ ʔællæ sera-r doz be-bud bo-bord/

بیشتر واژه‌های مکرر کامل از نوع نافزوده بودند که در این دسته به ترتیب فراوانی، مقوله‌های نام‌آوا (/۴۰٪)، قید (/۲۶٪)، اسم (/۲۲٪)، فعل (/۱۰٪) و صفت (/۲٪) مشاهده شد.

۵-۲- تکرار کامل افزوده

تکرار کامل افزوده بر دو نوع است: تکرار کامل افزوده میانی و تکرار کامل افزوده پایانی. در تکرار کامل افزوده میانی، علاوه بر تکرار کلمه پایه، عنصر دیگری بین دو پایه افزوده می‌شود. نمونه‌های تکرار کامل افزوده میانی در گویش بیرجندی در مقوله‌های اسم، صفت، قید و نام‌آوا مشاهده شده‌اند که به‌طور مجزا در جدول‌های ۶ تا ۹ ارائه می‌شود.

جدول ۶- تکرار کامل افزوده میانی در گویش بیرجندی (اسم)

معنی	واژه مکرر
نورافشانی، درخشندگی	/dʒæl-a-dʒæl/
معامله نقد	/dæst-æ-dast/
بی‌انتهایی و بُعد مسافت	/qaf-dæ-qaf/
بهانه، سخت‌گیری	/kænd-o-kæn(d)/
پر چین و چروک	/kus-mæ-kus/

جدول ۷- تکرار کامل افزوده میانی در گویش بیرجندی (صفت)

معنی	واژه مکرر
بیشتر	/beʃ dær beʃ/
پُر پیچ و خم	/peʃ-æ-peʃ/
جورواجور	/dʒur-æ-dʒur/

مقوله قید بیشترین فراوانی واژه‌های مکرر افزوده میانی را دارد و نمونه‌های آن در جدول ۸ ارائه شده‌است.

جدول ۸- تکرار کامل افزوده میانی در گویش بیرجندی (قید)

معنی	واژه مکرر	معنی	واژه مکرر
خود به خود	/xō-be-xō/	زود به زود	/tond-æ-ton(d)/
سال تا سال	/sæl-væsal/	دور تا دور	/dowr-æ-dowr/
شب به شب	/ʃow-vær-ʃow/	سال تا سال	/sæl-væsal/

/fert-æ-fert/	پیایی، زودازود	/kol-dæ-kol/	سوراخ سوراخ
/kædʒ mækædʒ/	کج کج	/gor-æ-gor/	پی‌درپی
/lax-vær-lax/	ریز به ریز / مو به مو	/hen-o-hen/	لیخ کنان

برای نمونه:

”مهمان‌ها پی‌درپی می‌آمدند“ /mēmōn-o gor-æ-gor mi-jomæd-æn/

جدول ۹- تکرار کامل افزوده میانی در گویش بیرجندی (نام‌آوا)

معنی	واژه مکرر
صدای آرام برخورد دو یا چند چیز	/telek-o-telek/
صدای بخار کردن غذا	/tæf-o-tæf/
های‌هایی برای اظهار شادی یا تمسخر	/hæj-e hæj/

در تکرار کامل افزوده پایانی علاوه بر تکرار پایه یک وند اشتقاقی نیز در انتهای واژه مکرر حضور دارد. نمونه‌های کامل افزوده پایانی بررسی شده در گویش بیرجندی در مقوله‌های اسم، صفت، قید و نام‌آوا در جدول‌های ۱۰ تا ۱۳ ارائه شده‌است. گاه در انتهای واژه مکرر، دو وند اشتقاقی حضور دارند که در جدول ۱۰ ستاره‌دار شدند.

جدول ۱۰- تکرار کامل افزوده پایانی در گویش بیرجندی (مقوله اسم)

معنی	واژه مکرر	معنی	واژه مکرر
خس و خاشاک لانه پرنده‌گان	/pæt pæt-isk/	فرفره	/pæl pæl-usk(isk)/
موتورسیکلت	/top top-u/	شاپرک*	/par par-u-næk/
چوشک- پستونک	/ʃuf-ʃuf-æk/	جفجه- ابزار آسیاب	/telek telek-u/
نقاره	/dæm dæm-e/	کارد دسته‌چوبی با تیغه بلند	/ʃæk ʃæk-i/
فشقه*	/feʃ feʃ-u-næk/	زلزله	/zol zol-e/
جدال، درگیری	/kæʃ kæʃ-al/	فرفره*	/fer fer-u-næk/
اسب و حیوان سواری	/kor kor-i/	غضروف	/kor kor-u/
خرخره، نای	/kær kær-u/	کبکبه	/kom kom-e/
نی‌لبک، لولای در	/læb læb-æk/	نوعی راه رفتن حیوانات	/lok lok-e/
ملاقه بزرگ صابون‌پزی	/læq læq-u/	چرخ برای کلاف کردن نخ	/læk læk-i/
		خارش در ناحیه تحتانی	/mox mox-e/

برای نمونه:

”خس و خاشاک لانه بلبل را باد برد“ /pæt pæt-isk-on qal-e bolbol bad be-bord/

در میان واژه‌های مکرر افزوده پایانی در گویش بیرجندی مقوله صفت بیشترین فراوانی را دارد و نمونه‌های آن در جدول ۱۱ ارائه می‌گردد.

جدول ۱۱- تکرار کامل افزوده پایانی در گویش بیرجندی (مقوله صفت)

معنی	واژه مکرر	معنی	واژه مکرر
بسیار پر حرف	/pef' pef-u/	بهانه‌جو، اهل گریه	/ʔær ʔær-uk/
جا یا چیز آلوده به هر چیز بی‌مصرف	/tel mel-u/	پریچ‌وخم	/pef' pefʃ-u/
کسی که زیاد وول می‌زند	/dʒol dʒol-u/	کسی که روان حرف نمی‌زند	/ten ten-u/
پُر خار	/xær xær-u/	خط‌خطی	/xæt xæt-u/
سبک‌عقل	/xen xen-i/	خال‌خال	/xæl xæl-u/
هر دم خیال - دمدمی	/dæm dæm-u/	کسی که هنگام راه رفتن یا تنفس خَس خَس می‌کند	/xes xes-u/
پُر خَش - خط‌خطی - خَش‌دار	/ræx ræx-u/	مُرَدَد - کم‌حوصله	/del del-u/
آهسته‌گو	/sok-sok-u/	کسی که زیاد زُر زُر می‌کند	/zor zor-u/
پر گو و بی‌هوده‌گو	/fet fet-u/	خری که لنگان راه می‌رود	/sot sot-u/
هر چه که کرکر کند	/kor kor-u/	آرام، کندکار	/fes fes-u/
سوراخ‌سوراخ	/kol kol-u/	سوراخ‌سوراخ	/kol kol-i/
کسی که با گرفتگی حرف می‌زند	/gen gen-u/	کسی که کنترل باد معده خود را ندارد	/ger ger-u/
پاره، ژنده‌پوش	/lek lek-u/	گلدار، پُر گل	/gol gol-u/
معطل‌کننده، گُندکار	/lef lef-u/	گُندکار	/lex lex-uk/
نااستوار - لُق	/læq læq-u/	کسی که کفش خود را روی زمین می‌کشد	/lex lex-u/
عجول	/sir sir-u/	گُندکار	/mos mos-u/
ویزویزکننده، مجعد	/vez vez-u/	گُند صحبت کردن / تودماغی حرف‌زدن	/men men-u/
کسی که وراجی می‌کند	/ver ver-u/	مو فرفری	/vedʒ vedʒ-u/
هَل‌هَل‌کننده (پیر که‌نسال)	/hæl hæl-u/	کسی که زیاد می‌خندد	/her her-u/
		بی‌دندان (برای افراد مسن)	/hæf hæf-u/

برای نمونه:

/ʔejnæk-on mo ræx ræx-u fe-d-e/

“عینک من خَش‌دار شده”

جدول ۱۲- تکرار کامل افزوده پایانی در گویش بیرجندی (مقوله قید)

معنی	واژه مکرر
کم‌کم	/kam kam-uk/

جدول ۱۳- تکرار کامل افزوده پایانی در گویش بیرجندی (مقوله نام‌آوا)

معنی	واژه مکرر	معنی	واژه مکرر
صدای بلند و پیایی مرغی که ترسیده	/qod qod-æs(t)/	صدای خروس	/qod qod-us/
صدای کرکر (خنده)	/kor kor-i/	صدای دعوا و همهمه	/kal kal-at/

در این گویش پنج نمونه تکرار کامل مشاهده شد که در آن همزمان افزوده میانی و افزوده پایانی اضافه گردیده. این نمونه در جدول ۱۴ ارائه شده است.

جدول ۱۴- تکرار کامل افزوده میانی و پایانی در گویش بیرجندی

معنی	واژه مکرر
دزدبازار - (اسم)	/dozd-æ-dozd-i/
بسیار کج و معوج - (صفت)	/kædʒ-mæ-kædʒ-u/
سوراخ سوراخ - (قید)	/kol mæ-kol-u/
پُرگل، گلدار - (صفت)	/gol mæ-gol-u/
غُلغُلَه زیاد - (صفت)	/qol-æ-qol-i/

در واژه‌های مکرر افزوده به ترتیب فراوانی مقوله‌های صفت (۴۸٪)، اسم (۲۹٪)، قید (۱۵٪) و نام‌آوا (۸٪) مشاهده شد.

۵-۳- تکرار ناقص

در تکرار ناقص فقط بخشی از کلمه پایه در وند مکرر تکرار می‌شود. تکرار ناقص بر دو نوع پیش‌تکرار (پیشوندی) و پس‌تکرار (پسوندی) است. نمونه‌های ناقص پیش‌تکرار در گویش بیرجندی در جدول ۱۵ و ۱۶ ارائه شده است. در نوع پیش‌تکرار، بخشی از کلمه پایه پیش از آن تکرار می‌شود.

جدول ۱۵- الگوی ناقص پیش‌تکرار (پیشوندی) در گویش بیرجندی (مقوله اسم)

معنی و مقوله دستوری	واژه مکرر
نام عروسک به زبان کودکانه	/dæ dow/
نوعی بازی کودکانه (آفتاب‌مہتاب)	/kolombe koliʃʃe/
لباس مندرس	/kætæl kōne/
کیسه کاسه، بساط	/kise kæse/
اختلاس (لفت و لیس)	/læpp-e-les/
وسیله کهنه	/lækæn kōne/
گل آبکی، هرچیزی که بسیار خیس خورده و له شده باشد	/læʃʃ-e-liʃʃ/

جدول ۱۶- الگوی ناقص پیش تکرار (پیشوندی) در گویش بیرجندی (مقوله نام‌آوا)

معنی و مقوله دستوری	واژه مکرر
لالایی	/ʔæla lala/
هلهله شادی	/koli li li/

در واژه‌های مکرر ناقص پیش تکرار، مقوله‌های اسم (/۷۸/) و نام‌آوا (/۲۲/) به ترتیب فراوانی مشاهده شدند. نمونه‌های تکرار ناقص پس تکرار در گویش بیرجندی در جدول ۱۷ تا ۱۹ ارائه شده‌است. در الگوی ناقص پس تکرار بخشی از کلمه پایه در انتهای آن واژه افزوده می‌شود.

جدول ۱۷- الگوی ناقص پس تکرار (پسوندی) در گویش بیرجندی (مقوله اسم)

معنی	واژه مکرر	معنی	واژه مکرر
زاری و التماس	/zæri zorme/	زخم	/zæxme zoxal/
حشرات و جانوران موذی	/kox-o-kæx/	سوراخ سنبه	/kol-næqol/
هیاهو	/hajj-e hu/	رطوبت (نم و نا)	/næm-e now/

برای نمونه:

“خانه از حشرات موذی پر شده‌است” /sera-r kox-o-kæx vær dæft-e/

جدول ۱۸- الگوی ناقص پس تکرار (پسوندی) در گویش بیرجندی (مقوله صفت)

معنی	واژه مکرر	معنی	واژه مکرر
کهنه	/kætæl kætul/	برهنه	/ʔælisk mælisku/
فقیر	/geda-gædul/	گم و گور	/gom-e gætar/
ناصاف	/lok pok-u/	تکه‌تکه، روی هم انباشته	/lok-o-polok/
نرم و کوفته	/nærm-e nohur/	پرک و پک	/lækk-e pækk-ow/
گیج و بی شعور	/hæpæl hæpow/	کاملاً نو	/now nævæn(d)/

برای نمونه:

“باز که لباس‌های نو پوشیدی!” /baz ke lebæson now nævæn bor xo dær-i/

جدول ۱۹- الگوی ناقص پس تکرار (پسوندی) در گویش بیرجندی (مقوله نام‌آوا)

معنی و مقوله دستوری	واژه مکرر
عرعر	/ʔær-ro-bor/
اظهار ناراحتی	/bæ-bow/

بیشتر واژه‌های مکرر ناقص از نوع پس تکرار بودند که در این گروه به ترتیب فراوانی، مقوله‌های صفت (/۵۶/)، اسم (/۳۳/) و نام‌آوا (/۱۱/) مشاهده گردید.

۵-۴- تکرار پژواکی

در تکرار پژواکی، وند مکرر همیشه هم‌وزن کلمه پایه ولی بی‌معنا و مهمل است. در این الگوی تکرار، کلمه پایه همراه با تغییری در همخوان آغازی یا واکه(ها)ی آن در وند مکرر تکرار می‌شود و به دو دسته پژواکی پیش‌تکرار و پس‌تکرار تقسیم می‌شود.

در گویش بیرجندی ۵۰ نمونه تکرار پژواکی مشاهده شد. ۴۳ مورد پژواکی پس‌تکرار و ۷ مورد پیش‌تکرار بود. در این موارد تغییر همخوان آغازین، تغییر واکه و گاه هر دو تغییر همخوان آغازین و واکه رخ داده‌است. نمونه‌های پژواکی پس‌تکرار در مقوله‌های اسم، صفت، نام‌آوا و قید در جدول‌های ۲۰ تا ۲۳ ارائه شده‌است.

جدول ۲۰- الگوی پژواکی پس‌تکرار در گویش بیرجندی (اسم)

معنی	واژه مکرر	معنی	واژه مکرر
آویزه زینتی	/ʔæleng-e-deleng/	غذایی ساده از خانواده آش*	/ʔaf-o-maf/
خرت و پرت*	/tel-mel/	بچه*	/bæʃʃe-kæʃʃe/
غله نارسیده/ هر چیز نیم‌پخته*	/dol-mol/	حباب روی آب- اسم*	/ʃæk-læk/
خداوند. رب	/ræb-bo-rob/	دروغ*	/doroq-poroq/
سروصدا*	/zik-o-pik/	زخم	/zæxme-zoxm/
سروصدا*	/sæda-næda/	تربیت، سرپرستی*	/særi-bæri/
لک‌وپک*	/lække-pække/	شاخه‌های اضافه*	/ʃæxol-pæxol/
ستوران و دام‌ها*	/mal-e-hal/	تکه‌های نان خشک*	/lok pok/
بهانه‌جویی*	/holok-polok/	هذیان	/vædʒ-vadʒ/

در بین واژه‌های جدول ۲۰، موارد ستاره‌دار (۱۴ مورد) با تغییر همخوان آغازین همراه هستند و ۴ مورد بدون ستاره، تغییر واکه داشته‌اند.

برای نمونه:

/ʃæxol-pæxol-on deræxt-o-r bor ma me-zæn-ejʔ/

”شاخه‌های اضافه درختان را برای ما می‌بری؟“

جدول ۲۱- الگوی پژواکی پس‌تکرار در گویش بیرجندی (صفت)

معنی	واژه مکرر	معنی	واژه مکرر
سرحال - صفت*	/ʔædʒid-godʒid/	سرگردان*	/ʔælæxo bæləxo/
تپل تپل*	/polot-molot/	باریک*	/bærik-mærik/
پراکنده*	/tæræk-pæræk/	به‌دردنخور، ناکارآمد*	/pæftæl-mæftæl/
ریز و کوچک*	/rēze pēze/	لاغر و باریک اندام*	/ʃeft-e-ʃeft/
شلوغ و بی‌نظم*	/ʃoloq-poloq/	بانشاط،	/ʃæræng-o-pæræng/

	پر شور شوق*		
/kōne-mōne/	کهنه*	/lok-o-pok/	عیبناک، دارای برآمدگی*
/læqq-e tæq/	بی‌مو و بی‌Elf*	/næfu-mæfu/	کثیف*
/hærr-e pærr-e/	تازه به دوران رسیده*		

در بین واژه‌های جدول ۲۱، موارد ستاره‌دار (۱۴ مورد) با تغییر همخوان آغازین همراه هستند و در یک مورد دو ستاره همزمان تغییر همخوان و واکه روی داده‌است. برای نمونه:

/ʔædæm-e hærr-e pærr-e dæ-ʔi zæmōn-e zijad-æ/

”آدم تازه به دوران رسیده در این زمانه زیاد است!“

جدول ۲۲- الگوی پژواکی پس تکرار در گویش بیرجندی (نام‌آوا)

معنی	واژه مکرر	معنی	واژه مکرر
صدای ابراز شگفتی	/bæ-bæ/	صدای شادی**	/ʔaxejʃ ʔufejʃ/
صدای ضربه	/tærap-o-torop/	صدای آرام برخورد دو یا چند چیز*	/telek-o-pelek/
صدای سرخ شدن چیزی در روغن*	/ʃelez-pelez/	صدای کتک	/tæp-o-top/
		صدای مرغ	/kædʒ kadʒ/

در بین واژه‌های جدول ۲۲، موارد ستاره‌دار (۲ مورد) با تغییر همخوان آغازین همراه هستند و در یک مورد دو ستاره همزمان تغییر همخوان و واکه روی داده‌است و در ۴ مورد بدون ستاره، تغییر واکه اتفاق افتاده‌است.

جدول ۲۳- الگوی پژواکی پس تکرار در گویش بیرجندی (قید)

معنی	واژه مکرر
قاچ قاچ	/kædʒ kadʒ/
ناهموار، ناصاف*	/lok pok/
دستپاچه از ترس یا گرسنگی*	/hæsi pæsi/

در جدول ۲۳، موارد ستاره‌دار (۲ مورد) با تغییر همخوان آغازین همراه هستند و در مورد بدون ستاره تغییر واکه روی داده‌است.

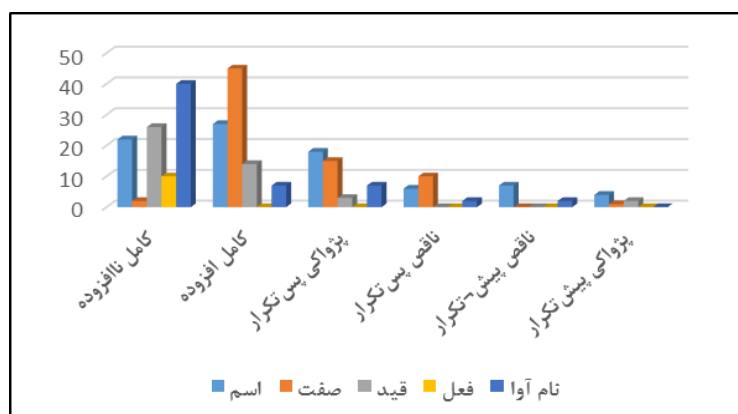
بیشتر واژه‌های مکرر پژواکی از نوع پس تکرار بودند که در این گروه به ترتیب فراوانی، مقوله‌های اسم (/۴۱/)، صفت (/۳۴/)، نام‌آوا (/۱۶/) و قید (/۷/) مشاهده گردید.

۷ مورد تکرار پژواکی پیش‌تکرار در این گویش مشاهده شد که در جدول ۲۴ درج شده‌است.

جدول ۲۴- الگوی پژواکی پیش‌تکرار در گویش بیرجندی

معنی و مقولهٔ دستوری	واژهٔ مکرر
آگاه- (صفت)*	/ʔælæd-bælæd/
چله تابستان و زمستان- (اسم)	/ʃæ̃r ʃar/
پاره‌پاره- (قید)	/ʃæk ʃak/
هیاهو و سروصدا- (اسم)	/dær dar/
کنیز- (اسم)	/dæ da/
بیابرو، بگیر و ببند- (اسم)	/ʃætte ʃotte/
دل‌مالش / مال‌مال- (قید)	/mæl mal/

در این جدول، یک مورد ستاره‌دار با تغییر همخوان آغازین همراه هست و در ۶ مورد بدون ستاره، تغییر واکه روی داده‌است. در پژواکی پیش‌تکرار به ترتیب فراوانی، مقوله‌های اسم (۵۷٪)، قید (۲۸٪) و صفت (۱۴٪) مشاهده شد. فراوانی مقولات دستوری اسم، صفت، قید و... در انواع تکرار در گویش بیرجندی در نمودار ۱ و جدول ۲۵ ارائه شده‌است.

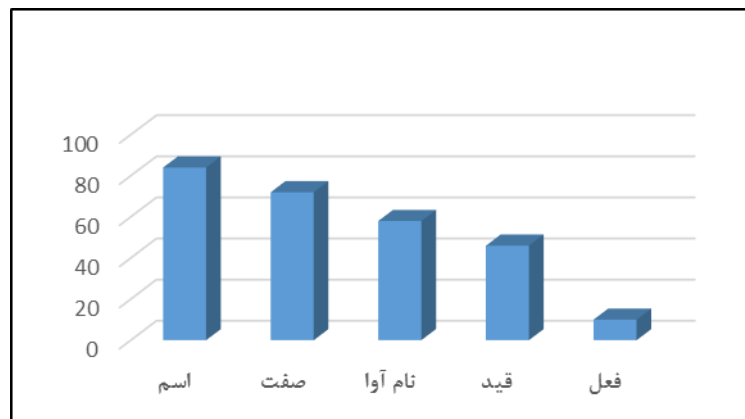

نمودار ۱- فراوانی مقولات دستوری در انواع واژه‌های مکرر گویش بیرجندی

در نمودار ۱ مشاهده می‌شود که مقولهٔ صفت در تکرار کامل افزوده بالاترین میزان فراوانی را داشته‌است. همچنین در بین انواع تکرار، نوع کامل نوافزوده (۳۷٪) و افزوده (۳۴٪) بیشترین فراوانی را دارند. رتبهٔ سوم فراوانی پژواکی پس‌تکرار (۱۶٪) و سپس به‌ترتیب انواع ناقص پس‌تکرار، ناقص پیش‌تکرار و پژواکی پیش‌تکرار قرار دارند. آمار تفصیلی در جدول ۲۵ ارائه شده‌است.

جدول ۲۵- فراوانی مقولات دستوری در انواع تکرار در گویش بیرجندی

اسم	صفت	قید	نام آوا	فعل	جمع
۲۲	۲	۲۶	۴۰	۱۰	۱۰۰
۲۷	۴۵	۱۴	۷	-	۹۳
۷	۰	-	۲	-	۹
۶	۱۰	-	۲	-	۱۸
۴	۱	۲	-	-	۷
۱۸	۱۵	۳	۷	-	۴۳
۸۴	۷۲	۴۶	۵۸	۱۰	۲۷۰
۲۷۰					

نمودار ۲- فراوانی مقولات دستوری در انواع واژه‌های مکرر گویش بیرجندی

همان‌گونه که در نمودار ۲ می‌بینیم در میان تمام داده‌های این پژوهش مقوله‌های اسم (۳۱٪)، صفت (۲۷٪)، نام‌آوا (۱۷٪)، قید (۲۱٪) و فعل (۴٪) به ترتیب فراوانی مشاهده شد.

۶- نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر، برای نخستین بار، فرایند تکرار در گویش بیرجندی به‌عنوان یکی از گونه‌های کمتر تحول‌یافته زبان فارسی بررسی شد و انواع تکرار کامل، تکرار ناقص، تکرار پژواکی و گونه‌های هر یک در این گویش دسته‌بندی و ارائه گردید. در این پژوهش ۲۷۰ واژه مکرر گردآوری شد. از این تعداد، ۱۹۳ واژه از نوع تکرار کامل (۱۰۰ مورد تکرار کامل نافزوده و ۹۳ مورد تکرار افزوده)، ۲۷ واژه مبتنی بر الگوی تکرار ناقص (۹ مورد پیش‌تکرار و ۱۸ مورد

پس تکرار) و ۵۰ واژه از نوع تکرار پژواکی (۷ مورد پیش تکرار و ۴۳ مورد پس تکرار) بودند. لذا بیشترین واژه‌های مکرر به ترتیب بسامد در تکرار کاملِ نافزوده، تکرار کاملِ افزوده و تکرار پژواکی بود. همچنین بررسی داده‌های پژوهش نشان داد که در گویش بیرجندی به ترتیب بسامد، مقولات دستوری اسم، صفت، نام‌آوا، قید و فعل در فرایند تکرار شرکت می‌کنند. در فارسی، تعداد تکرار در مقوله‌های اسم و صفت بیش از قید و فعل است (راسخ‌مهند، ۱۳۸۸) که نتایج پژوهش حاضر در گویش بیرجندی نیز همسو با این ادعاست.

زیرمجموعه‌های گونه‌های تکرار کامل و تکرار ناقص (افزوده، نافزوده، پیش تکرار و پس تکرار) در فارسی، با یافته‌های تکرار در بیرجندی همسوست. تکرار کامل افزوده در گویش بیرجندی همسو با زبان فارسی بر دو نوع تکرار کاملِ افزوده میانی و تکرار کاملِ افزوده پایانی است. در نمونه‌های تکرار کامل افزوده در گویش مزبور شاهد الگوی جدیدی شامل همزمانی وقوع افزوده میانی و پایانی بوده‌ایم.

در الگوی تکرار پژواکی، کلمه پایه همراه با تغییری در همخوان آغازی یا واکه(ها)ی آن (حتی گاه تنها در یک مشخصه آوایی) در وند مکرر تکرار می‌شود. در گویش بیرجندی حدود ۵۰ واژه مکرر پژواکی مشاهده شد که در این میان، تغییر همخوان آغازین در ۳۳ مورد، تغییر واکه در ۱۵ مورد و وقوع همزمان هر دو نوع تغییر در ۲ مورد مشاهده شد.

همسو با داده‌های تکرار در گویش بیرجندی، تکرار کامل و تکرار ناقص در گیلکی (فیاضی، ۱۳۹۲)، کردی سورانی (راسخ‌مهند و محمودی، ۱۳۹۲)، تالشی (شیخ سنگ‌تجن، ۱۳۹۶)، مازندرانی (ذبیحی، ۱۳۹۶)، کردی کلهری (تفرجی یگانه و جهان‌فر، ۱۳۹۶) و گویش شوشتری (صیاد و کرد زعفرانلو، ۱۴۰۰) نیز دارای گونه‌های افزوده، نافزوده، پیش تکرار و پس تکرار بوده‌اند. ازسویی در گیلکی و تالشی تعداد تکرار کامل بیش از تکرار ناقص گزارش شده‌است که داده‌های بیرجندی نیز افزونی مصادیق تکرار کامل بر ناقص را تأیید می‌کند.

نتایج پژوهش نشان داد که ساخت غالب دوگان ساخت‌ها در گویش بیرجندی اسم بوده‌است، درحالی‌که بر اساس پژوهش محمودی بختیاری و ذوالفقار کندی (۱۳۹۴) به غیر از اصوات، ساخت غالب در دوگان‌سازی‌ها قید است.

شایان ذکر است برخی دیگر از نمونه‌های تکرار گونه چون /hæle pule/ (گیج)، /lowlendz/ (لب و لوچه، زرنگی در انجام کاری)، /hæle pække/ (وحشت‌زده) و /næfu nofxor-u/ (نشسته و کثیف) نیز در گویش بیرجندی مشاهده شد که به دلیل عدم تطبیق کامل با الگوی مورد نظر در فهرست نهایی قرار نگرفت.

پی‌نوشت

۱. در بخش تحلیل داده‌های این پژوهش از اصطلاح «پیش‌تکرار» و «پس‌تکرار» به جای «پیشوندی» و «پسوندی» در الگوی مزبور استفاده شده‌است.

منابع

- ارکان فائزه و حیدرپور بیدگلی تهمینه. رویکردهای نظری و کاربرد آنها در تحلیل زبان فارسی. تهران: سمت. ۱۳۹۹.
- امینی رضا. بررسی و تحلیل کارکردهای مشترک دوگان‌سازی در چند زبان و گویش رایج در ایران. زبان-شناسی و گویش‌های ایرانی. ۱۴۰۰؛ ۱(۸): ۶۵-۹۸.
- تفرجی یگانه مریم و جهان‌فر نعمت. تکرار در گویش کردی کلهری براساس نظریه بهینگی. زبان فارسی و گویش‌های ایرانی. ۱۳۹۶؛ ۲(۲): ۱۴۱-۱۵۹.
- دبیرمقدم محمد و ملکی سیما. بررسی فرایند تکرار کامل در زبان فارسی: پژوهشی براساس نظریه تکرار صرفی. جستارهای زبانی. ۱۳۹۶؛ ۸(۷): ۲۹-۵۱.
- ذبیحی علی. بررسی فرایند تکرار در مازندرانی. ویژه‌نامه فرهنگستان (زبان و گویش‌های ایرانی). ۱۳۹۶؛ ۷(۷): ۱۶۵-۱۸۲.
- راسخ‌مهند محمد. بررسی معنایی تکرار در زبان فارسی. زبان‌شناسی. ۱۳۸۸؛ ۴(۴): ۶۵-۷۴.
- راسخ‌مهند محمد و محمدی راد مسعود. بررسی صوری و معنایی تکرار در گویش کردی سورانی. زبان‌ها و گویش‌های ایرانی. ۱۳۹۲؛ ۳(۳): ۱۳۳-۱۴۶.
- راشد محصل محمدتقی. گویش بیرجند، مجله جهان کتاب، ۱۳۷۷؛ ۶۷(۶۸): ۲۰-۲۰.
- رضایی جمال. گویش بیرجند (بخش نخست: فرهنگ ملاعلی‌شرف صبوحی). تهران: انتشارات دانشگاه تهران. ۱۳۴۴.
- رضایی جمال. واژه‌نامه گویش بیرجند، تهران: انتشارات روزبهان، ۱۳۷۳.
- رضایی جمال. بررسی گویش بیرجند، تهران: هیرمند، ۱۳۷۷.
- رضایتی کیشه‌خاله محرم و سلطانی بهروز. بررسی ساخت‌واژه‌ای، دستوری و معنایی فرایند تکرار در زبان فارسی. جستارهای نوین ادبی. ۱۳۹۴؛ ۴۸(۲): ۸۱-۱۱۲.
- سلندری رابری مرادعلی. رفیعی عادل و علی‌نژاد بتول. دوگان‌سازی صرفی: شواهدی از زبان فارسی. جستارهای زبانی. ۱۳۹۵؛ ۷(۵): ۹۱-۱۱۸.
- شاهوردی شهرکی فاطمه. کرد زعفرانلو کامبوزیا عالییه. دبیرمقدم محمد و گلفام ارسلان. تکرار فعل در زبان فارسی در رویکرد صرف ساخت. مطالعات زبان و گویش‌های غرب ایران. ۱۳۹۸؛ ۷(۲۶): ۷۳-۸۹.

- شقاقی ویدا. فرایند تکرار در زبان فارسی. مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس زبان‌شناسی نظری و کاربردی دانشگاه علامه طباطبائی. ۱۳۷۹؛ ۹۷: ۵۱۹-۵۳۴.
- شقاقی ویدا. مبانی صرف. سمت: ۱۳۹۷.
- شیخ سنگ‌تجن شهین. تکرار در گویش تالشی. زبان فارسی و گویش‌های ایرانی. ۱۳۹۶؛ ۲ (۲): ۱۱۵-۱۳۸.
- صادقی علی‌اشرف. بررسی گویش بیرجند، نگاهی به گویش نامه‌های ایرانی (مجموعه‌ای از نقدها و بررسی‌ها)، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۹.
- صیاد ایمانه و کرد زعفرانلو کامبوزیا عالی‌ه. فرایند تکرار در گویش شوشتری: نظریه بهینگی. زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی. ۱۴۰۰؛ ۶ (۲): ۲۸۹-۳۱۷.
- فیاضی مریم. تکرار در گویش گیلکی. پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی. ۱۳۹۲؛ ۳ (۶): ۱۳۵-۱۶۰.
- محمودی بختیاری بهروز و ذوالفقار کندی زهره. دوگان‌سازی کامل در زبان فارسی: بررسی پیکره‌بنیاد. پژوهش‌نامه پردازش و مدیریت اطلاعات. ۱۳۹۴؛ ۳۱ (۱): ۱۴۷-۱۶۱.
- ناصر محمدامین. بررسی تطبیقی- رده‌شناختی چند گونه مرزی از گویش‌های فارسی منتخب شرق ایران. رساله منتشرشده دکتری زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی تهران. ۱۳۹۳.
- ناصر محمدامین و رضوی ثریاسادات. بازنمایی برخی تحولات در زمانی در گویش بیرجندی (با رویکردی به چند متن کهن گویشی. زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان. ۱۴۰۴؛ ۱۷ (۱): ۲۳-۴۷.
- واحدی لنگرودی محمد مهدی و یوسفی راد فاطمه. بررسی فرایند تکرار ناقص در زبان فارسی براساس ساخت‌واژه نوایی. مجموعه مقاله‌های ششمین کنفرانس زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی. ۱۳۸۳؛ ۴۰۳-۴۲۰.
- یوسفی مریم. بررسی توصیفی ساخت‌واژه گویش بیرجندی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان. ۱۳۸۸.

Crystal, D. *The Cambridge Encyclopedia of language*. Cambridge University Press. 1997.

Ghaniabadi, Saeed. 2005. Echo reduplication in colloquial Persian: an OT Analysis. *Linguistic Analysis*. 24: 175-217.

Ghaniabadi, S., Ghomeshi, J., & Sadat-Tehrani, N. Reduplication in Persian: A morphological doubling approach. In *Proceedings of the 2006 Annual Conference of Canadian Linguistic Association*. 2006, 1-15.

Haspelmath, Martin. A. *Understanding Morphology*. New York: Oxford University Press. 2002.

Hurch, Bernhard. *Studies on Reduplication*, Volume 28 of Empirical Approaches to Language Typology [EALT], Publisher: Walter de Gruyter. 2005.

Kager, R. *Optimality theory*. Cambridge: Cambridge University Press. 1999.

Katamba, F & J. Stonham. *Morphology*. 2nded. New York: Palgrave Macmillan. 2006.

- Kauffman, C. *Reduplication reflects uniqueness and innovation in language, thought and culture*. York Collage of Pennsylvania. 2015.
- Khanjan, Alireza, and Batool Alinezhad. A Morphological Doubling Approach to Full Reduplication in Persian. *SKY Journal of Linguistics*. 2010; 23: 169–198.
- Lieber, R. *Introducing morphology*. Cambridge University Press. 2009.
- Marantz, A. Re reduplication. *Linguistic Inquiry*, 1982: 13, 483-545.
- Matthews.P.H (Peter, Hugoe). *Morphology*, 2nd ed. -Cambridge University press, United Kingdom. 1991.
- Mattiolo, E. *Extra-grammatical morphologyEnglish: Abbreviations, blends, reduplicatives, and related phenomena*. Berlin: De Gruyter Mouton. 2013.
- Spenser, Andrew. *Morphological Theory: An Introduction to word structure in Generative Grammar*, Oxford: Blackwell. 1991.

روش استناد به این مقاله:

خوش‌دل طاهره و ناصح محمدامین. بررسی فرایند تکرار در گویش بیرجندی، *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۱۴۰۳؛ ۲(۱۸): ۸۷-۱۱۳.
DOI: 10.22124/plid.2025.31233.1726

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Lnguage and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

